

Розвиток футболу на Миколаївщині в період Російської імперії та на початку радянських часів

Миколаївський державний гуманітарний університет імені П. Могили (м. Миколаїв)

Постановка проблеми. У 2012 р. чемпіонат Європи з футболу пройде в Україні та Польщі. Це велика честь для українського футболу, який відзначає цього року 114-ту річницю з дня проведення першого футбольного матчу. Символічно, що в тому матчі зустрілися команди міст Львова і Кракова, українці та поляки. Відбулася ця подія в 1894 р. Тоді значна частина західно-українських земель входила до складу Польщі, і львівська команда, яка складалася з українських футболістів, провела нову для себе гру з командою польського міста Кракова. Газета “Львівська”, яка видавалася тоді, стверджувала, що матч пройшов 14 липня 1894 р. за англійськими правилами в присутності численної публіки й на полі стандартних розмірів [1].

У сучасній науковій літературі питання розвитку футболу тих часів висвітлюється неповно та епізодично. Тому існує потреба в дослідженнях історичного характеру щодо розвитку футболу в Україні.

Мета дослідження – проаналізувати характерні тенденції становлення та розвитку футболу на Миколаївщині в період Російської імперії та на початку радянських часів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Миколаїв, як і Львів, має старі та добрі футбольні традиції. Як відомо, південь України протягом тривалого часу був частиною Російської імперії, і ще задовго до бурхливих подій 1917 р. південне портове місто Миколаїв вважалось одним із найбільших футбольних центрів цієї імперії. Тобто цілком реально, що футбол на території України міг бути завезений морським шляхом, через південь нашої держави, зокрема і через Миколаїв. Можливість таких суджень підтверджується і таким фактом. Ще в 1862 р. в місті функціонували торговельний порт і митниця, було отримано дозвіл на вхід суден. Команди моряків торговельних суден, переважно англійських, регулярно влаштовували між собою змагання, які проходили у присутності перших глядачів – робітників порту та елеватора, побудованого в 1893 р. [2].

Миколаївцям гра в “шкіряний м'яч” сподобалася, і на початку ХХ ст. в місті з'являються численні вуличні команди, які зазвичай проводили свої змагання у святкові та вихідні дні. А в 1908 р. за ініціативою службовця хлібної контори, англійця на прізвище Бейт, створюється перший професійний футбольний клуб “Зебра” [3].

У 1912 р. організовується Миколаївська футбольна ліга. Того ж року під егідою ліги проводиться і перший чемпіонат міста. Журнал “Русский спорт” (№ 43 від 21 жовтня 1912 р.) надрукував таку інформацію: “Нещодавно була організована футбольна ліга, до складу якої увійшли Миколаївський атлетичний клуб, “Діагор”, “Тамарі”, “Спор”, “Феміда”, “Везувій” та Миколаївський гурток футболу.

Крім того, важливо зазначити, що почалися матчі учнівських команд на першість навчальних закладів. У розіграшу першості брали участь команди Миколаївського комерційного, технічного, реального училищ та Олександрівської й Веревської гімназій” [4].

Високий рівень миколаївського футболу того часу підтверджується і результатами успішних виступів міських команд. У 1913 р. Миколаївці доходять до півфіналу першості Росії, де програли одеситам – 2:3 [5].

У 1914 р. збірна міста з рахунком 1:0 переграла професійний ФК “Фенербахче” з Туреччини, який здійснював турне по Російській імперії. Найбільш цікавими, на наш погляд, є матеріали з розвитку футболу на півдні дореволюційного журналіста Радміра, які друкувалися в миколаївській пресі.

Навіть у важкий час іноземної інтервенції місцеві команди виходили на футбольні майданчики. У 1918 р. нашвидкуруч зібрана збірна міста двічі перемогла з рахунком 3:2 і 7:1 команди німецьких окупаційних військ.

Неодноразово до міста для проведення благодійних матчів приїжджали наші сусіди – футболісти з Одеси. Так, у 1917 р. “Трудовая газета”, яка анонсувала футбольний матч між “НСК” і Одеським клубом футболу, писала: “Весь збір від матчу йде на користь політичних амністованих”. І це був далеко не єдиний випадок подібних двобоїв.

Найбільш важкі часи для миколаївського футболу настали у 1919 р. – громадянська війна, голод та хвороби. Газети, які видавалися на папіросному папері, нічого про футбол не писали. А ось некрологів було багато. Так, у квітні у Миколаєві за нез'ясованих обставин був убитий голова комітету футбольної ліги Б. О. Юренев. Помер від тяжкої хвороби талановитий гравець клубу “Русский Сокол” Петро Кетцерау. Але все ж футбол жив у місті і в цей нелегкий час. Так, у 1920 р. на суднобудівному заводі “Наваль” створюється команда, якій судилося стати найстарішою з нині діючих у країні і відомій зараз під назвою МФК “Миколаїв”.

Після громадянської війни почалося нове відродження футболу на Миколаївщині. Важливий внесок у висвітлення досліджуваної проблеми вже в наш час зробили Павло Шевченко та Борис Кутовий у книзі “Летописи николаевского футбола”. Але слід зазначити, що ця тема розглянута недостатньо. І, на наш погляд, потребує додаткового висвітлення.

У 1921 р. газета “Красный Николаев” писала про регламент, який був передбачений у фінальному поєдинку чемпіонату міста між командами “Уніон” і “Спортінг”: “Якщо ж по закінченню 90 хвилин гри не буде досягнуто переваги на користь однієї з команд, тоді буде додано ще 30 хвилин додаткового ігрового часу, і надалі гра буде продовжуватись до першого забитого м'яча”. Цікаво, що ще в далекому 1921 р. в Миколаєві вигадали визначати чемпіона за правилом “раптової смерті”, яке було вперше використане на європейській першості 1996 р.

Миколаївські команди брали участь у показових футбольних матчах з командами Одеси, Харкова, Херсона. Треба відзначити, що в цей час стають традиційними зустрічі миколаївських футболістів із моряками іноземних суден. Практично кожний матч у місті збирав повні трибуни. А про народну любов до футболу говорить цікавий факт, який знайшов відображення у звіті газети “Красный Николаев”: “Під час футбольного матчу у складі команди гостей “Сокол” із с. Забеліно грала жінка-голкипер. У результаті змагання “Сокол” програв три м'ячі”.

Ще більше вражає матеріал під назвою “Футбол навыворот”, що розповідав, як за гру в футбол на шість місяців позбавлення волі було засуджено 20-річного Григорія Кузнецова. Він з компанією, граючи у футбол на вулиці Лесной, попадав м'ячем до сусідніх подвір'їв і домівок, за що й був затриманий міліцією.

Не залишив без уваги популярну гру журнал “Бурав”. На думку редакції цього видання, для молоді треба якомога швидше розробити нормативи з легкої атлетики, щоб послабити захоплення футболом, яке часто закінчується хуліганством.

Незважаючи на велику кількість міжміських матчів на початку 20-х років з різними українськими командами, миколаївцям ніяк не вдавалося здійснити поїздку до Москви, де на той час були зібрані найсильніші футболісти країни. Лише в липні 1925 р. така поїздка нарешті відбулася. Право представляти Миколаїв одержала збірна міста. В трьох проведених матчах були зафіксовані такі результати – з “ОППВ” – 0:2; зі збірною Москви – 2:3; з командою цукровиків – 1:0.

Результати цих зустрічей, відверто кажучи, не вразили. Проте в наступні роки збірна Миколаєва по праву була визнана найсильнішою командою півдня СРСР. Підсумки ігор у 1927 р. захоплюють: у 23 матчах – 19 перемог, одна нічия і лише три поразки. Різниця м'ячів – 82:34.

У квітні 1928 р. збірна Миколаєва приймає московський “Пищевик”, у складі якого виступили такі знамениті футболісти, як Леуга, брати Старостіні, Ісаков, Філіппов, Артем'єв. Найцікавіший матч закінчився унією – 1:1.

Але особливо яскраво у пресі висвітлювалася поїздка миколаївської збірної на ігри до Ленінграда у 1928 р. Ленінградські видання ще до прибуття миколаївців приділяли багато уваги таким товариським зустрічам. Писали про те, що гості приїжджають у своєму бойовому складі, що матч обіцяє бути надзвичайно цікавим, бо зустрічаються дві найсильніші команди півночі і півдня. У 1927 р. Ленінград виграв загальносоюзну першість і значною мірою поповнив склад збірної СРСР. Перший матч відбувся 13 травня на кращому спортмайданчику – стадіоні ім. В. І. Леніна. Господарі вийшли на гру в найсильнішому складі: Соколов, Гостев, Щукін, П. Філіппов, Батир'єв, Гуськов, Григор'єв, М. Бутусов, Ємельянов, Кусков, Богданов. Важка перемога дісталася Ленінграду – 3:2. У повторному поєдинку, ще більш напруженому, була зафіксована нічия – 0:0. Миколаївські футболісти отримали високі оцінки ленінградської преси “Відзначаємо виняткову конкретність миколаївської команди та її воротаря Войтенко, який кілька разів брав складні м'ячі”.

З Ленінграда збірна Миколаєва приїхала до Москви, де знову зіграла з “Пищевиком”, отримавши переконливу перемогу – 3:0. Миколаївська газета писала, що гості блискуче виправдали репута-

цію однієї з кращих команд України. У вересні 1928 р. миколаївці перемогли з рахунком 3:1 збірну Робочого спортивного союзу Фінляндії (ТУЛ). У чемпіонаті України вони перемогли команди Первомайська – 10:0; Луганська – 8:1; Дніпропетровська – 4:0. Програла Горлівці – 1:2 та чемпіону – Харкову – 1:2. У миколаївській команді грали: Іванов, Булгаков, Денисов, Деркаченко, Козлов, Грушин, Печений, Сердюк, Г. Полегенький, Кондратенко, Гичкін [5].

Висновки. Лише на невеликій кількості прикладів ми висвітлили історію розвитку футболу в Миколаєві як у часи Російської імперії, так і на початку радянського періоду ХХ ст., які переконливо свідчать, що миколаївський футбол на той час був досить розвиненим видом спорту. Перші футбольні двобої на Миколаївщині могли проводитися ще в сімдесяті роки ХІХ ст., на десятиліття раніше документально зафіксованого матчу у Львові 1894 р. Але підтвержень цих подій поки не виявлено. Отже, можна лише робити припущення щодо футбольного пріоритету Миколаєва.

Копітка дослідження з історії зародження та розвитку футболу в Україні потребує наукових підходів, історичного та соціального осмислення. Дискусія має йти на науковому рівні, за активної участі істориків футболу нашої держави.

Література

1. Газета Львівська.– 1894.– № 161.– С. 4.
2. Крючков Ю. История Николаева.– Николаев, 2000.– С. 12.
3. Шевченко П., Кутовой Б. Летописи николаевского футбола.– Николаев, 1998.– С. 4.
4. Русский спорт.– 1912.– № 43.– С. 4.
5. Николаевская газета.– 1913.– № 2191.– С. 4.

Анотації

У статті розглянуто питання становлення та розвитку футболу в Миколаєві в період Російської імперії та на початку радянських часів.

Ключові слова: футбол, майданчик, змагання, склад, чемпіонат, команда, м'яч, клуб, матч.

В статье рассмотрен вопрос становления и развития футбола в Николаеве в период Российской империи и в начале советских времен.

Ключевые слова: футбол, площадка, соревнования, состав, чемпионат, команда, мяч, клуб, матч.

The article is devoted to the question of process of the football development in Mykolayiv in period of Russian imperia and on the beginning of the soviet times.

Key words: football, sports ground, competitions, staff, championship, team, ball, club, match.